

Психологічні науки

ЩЕРБАН ТЕТЯНА ДМИТРІВНА

*Д.психол.н., професор
ректор Мукачівського
державного університету*

ГОБЛИК ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ

*Д.е.н., доцент, перший
проректор Мукачівського
державного університету
м. Мукачево, Україна*

ФОРМУВАННЯ УМІННЯ РОЗВ'ЯЗУВАТИ ПРОФЕСІЙНІ ЗАДАЧІ

Професійна діяльність – неперервний процес розв'язання фахівцем ряду практичних задач. Маючи на увазі, що досягнення професійних цілей передбачає оволодіння спеціалістами на етапі їх професійного становлення інтегральним умінням розв'язувати професійні задачі.

В структурі інтегрального уміння фахівця розв'язувати професійні задачі прийнято виділяти: систему знань про професію, представлену категоріальним складом практичного мислення; систему стратегічних інтелектуальних умінь, що актуалізуються у процесі вироблення і прийняття рішення; систему основних і проміжних рішень, що регулюють процес мислительної діяльності спеціаліста у ході розв'язання ним професійних задач.

Стратегічні інтелектуальні вміння в структурі професійного мислення мають забезпечити осмислення і операціоналізацію теоретичних знань під час вироблення і реалізації на їх основі задумок розв'язання конкретних професійних задач. Схематично процес розв'язання спеціалістом професійної задачі можна представити таким чином:

Серед різноманітних умінь, необхідних для успішного розв'язання професійної задачі, більшість дослідників [2, 3, та ін.] на перше місце

ставлять уміння аналізувати ситуацію, здатність встановлювати суттєві та несуттєві ознаки спостережуваних фактів, співставляти їх, визначати подібність та відмінність, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними і тими умовами, в яких вони протікають, і на цій основі виробляти доцільну стратегію і тактику.

Прийняття фахівцем тих чи інших професійних рішень детерміновано категоріальними (понятійними) рамками його мислительної діяльності, трансформованими у певні конструктивно-методичні схеми, які безпосередньо співвідносяться з конкретними практичними ситуаціями. Іншими словами, механізм використання фахівцем теоретичних знань в умовах його практичної діяльності, процес руху думки від появи ідеї (задуму) рішення професійної задачі до вироблення конкретних способів його реалізації, зумовлених даною ситуацією, має глибоко індивідуальний характер. При такому підході студент ставиться у позицію дослідника, який спільно з іншими виробляє різного роду рішення, аналізує конструктивні принципи і критерії оцінки цих рішень, визначає умови їх впровадження у практику, використовує освоєні теоретичні знання як основу для вироблення і прийняття таких рішень.

Все це визначає специфічність підходу до організації навчальної діяльності студентів, яка має забезпечувати розвиток їх уміння аналізувати та досліджувати професійні ситуації та свої дії у них (такий підхід часто називають ще рефлексивним навчанням). При такому підході студенти набувають досвіду створення стратегій навчання, у них розвиваються такі професійно значимі особистісні якості, як критичність, аналітичність, здатність до самоаналізу та самооцінки, вдосконалюються навички професійного спілкування.

Організація навчання студентів має включати: дослідження основ конструювання конкретних професійних рішень; організацію активної взаємодії між слухачами у процесі пошуку рішення; співвіднесення

загальних теоретичних положень зі зразками та варіантами конкретних професійних рішень, в яких дані положення знайшли своє втілення.

На основі вивчення літератури [1, 2,4 та ін.] та на основі проведених ділових ігор викладачі у ході колективної пізнавальної діяльності прийшли до алгоритму дій з розв'язання професійної задачі.

Такий алгоритм є на початку для студентів безпосереднім керівництвом до дій при розв'язанні педагогічних задач. Потім дії, передбачені в схемі, «згортаються», здійснюються в думках, інтуїтивно, перетворюються у звичні форми діяльності. Але досягнення останнього вимагає тренування.

Нами проведено діагностичне дослідження. Центральна увага під час його проведення приділялася забезпеченню операціоналізації теоретичних знань, формування у студентів інтегрального уміння використовувати засвоєні теоретичні знання для аналізу запропонованих професійних ситуацій, виділення професійних задач та прийняття обґрунтованих і продуктивних рішень.

Коротко зупинимося на найважливіших результатах експерименту. В таблиці наводяться експертні оцінки динаміки уміння студентів розв'язувати професійні задачі (у ролі експертів виступали викладачі та експерти -практики).

Аналізуючи зібрані дані, вкажемо на такі основні тенденції:

1. Найважливішим результатом експерименту стало зникнення групи з нульовим рівнем готовності до розв'язання професійних задач

2. У групі з низьким рівнем підготовленості до розв'язання професійних задач, на перший погляд, суттєвих змін не відбулося (зменшилася від 40,0% до 32,0%), але при цьому не враховується та обставина, що в цю групу перейшла більшість студентів, які на початок експерименту характеризувалися нульовим рівнем готовності, а більшість віднесених до цієї групи внаслідок проведеної роботи перейшли в групу з

середнім і навіть високим рівнем готовності до розв'язання професійних задач.

3. Суттєво збільшилася група студентів з середнім рівнем готовності до розв'язання професійних задач (від 20,0% до 48,0%), передусім за рахунок переходу до неї тих студентів, у кого на початок експерименту був низький і навіть нульовий рівень готовності.

4. Зростання групи студентів з високим рівнем готовності до розв'язання професійних задач носить менш виражений характер (від 12,0% до 20,0%), що можна інтерпретувати необхідністю спеціального етапу закріплення вироблених стратегій дій у практичній діяльності.

Підсумовуючи відмітимо. Професійна діяльність – неперервний процес розв'язання фахівцем ряду практичних задач. При розв'язанні професійних задач ми враховували ряд обставин, що оптимізують цей процес, зокрема.

Загальною основою, що регулює процес вироблення і прийняття практичних рішень, є категоріальний (понятійний) апарат професійного мислення. При цьому одержані теоретичні знання мають бути трансформованими у певну специфічну систему, побудовану відповідно до логіки практичного розв'язання задач. Успішне здійснення такої інтеграції, по суті, є однією з необхідних умов становлення професіонала.

Рух теоретичних знань у процесі вироблення професійних рішень підпорядкований певній логіці, що спрямовує практичну діяльність, задає певні провідні ідеї, освоєні фахівцем як особистісні переконання. Вони визначають спосіб бачення особистістю конкретної професійної ситуації, виділяють характерні для кожної ситуації проблеми тощо. Однак самих ідей недостатньо. Вони мають знайти втілення в конструктивно-методичних схемах рішення, які б враховували особливості конкретних професійних ситуацій. Реальним вираженням цих схем, які регулюють

процес взаємодії є оперативний образ ситуації, в якому вона відображається як конструктивно-методична схема рішення.

Процес професійного становлення набуває цілеспрямованості і продуктивності, якщо спеціально організовується навчання інтегральному розв'язуванню професійних задач

Література:

1. Балл Г. А. Теория учебных задач: Психолого-педагогический аспект / Г. А. Балл – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина – Л.: ЛГУ, 1985. – 182 с.
3. Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / С. Л. Рубинштейн – М.: АН СССР, 1958. – 146 с.
4. Щербан, Т. Д. Психологія навчального спілкування : монографія / Т. Д. Щербан. – К : Міленіум, 2004. – 441 с.